

"Arş" ne demektir?

ARŞ: Her bir varlık ve her bir unsurun mahiyeti Allah'ın arşıdır. Toprak, su, kalp, çiçek, sinek, inek, dağ, taş, yer, gök gibi varlıkların mahiyetleri birer arştır.

Bir padişah tahtına oturup ülkeye nasıl hükmediyorsa —teşbihte hata olmasın— Cenâb-ı Hak da isim ve sıfatlarıyla varlıkların mâhiyetlerinde tecellî edip o varlıklara hükmediyor. Yani her bir varlığın mahiyeti, Cenâb-ı Hakk'ın tahtıdır (arşıdır). Meselâ güneş aynaların içine aksiyle nüfuz eder. Bir koltuğa, bir tahta oturur gibi aksiyle aynaların içine oturup oraya hükmeder —teşbihte hata olmasın— Cenâb-ı Hak da her bir varlıkta isim ve sıfatlarıyla tecellî eder, her bir varlık Onun isim ve sıfatlarının birer arşıdır ve birer tahtıdır. Yani bir çiçek Cenâb-ı Hakk'ın **Mücemmil (Güzelleştirici)** isminin arşıdır. O isimle o çiçekte tecellî eder ve o çiçek güzelleşir. Bir kiraz ağacı Onun **Rezzak (Rızık Verici)** isminin arşıdır. O isim o kiraz ağacında tecellî eder, kiraz bir rızık olur. İnsan kalbi bütün isimlerinin arşıdır. Her bir varlık ve her bir unsur Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının hükmettiği birer tahttır veya birer arştır.

Ancak "**Arş-ı Âzam**" tabir edilen Büyük Arş ise, "**Kâinatın daire-i âzaminin ünvanıdır.**" arşların arşı, kâinatın payitahtı ve merkezidir. Cenâb-ı Hakk'ın, sınırsız egemenliği ve yüce haşmetiyle tecellî ettiği yerdir. Onun o Büyük Arşı, "kâinatın ve bütün varlık âlemlerinin sağını, solunu, üstünü, altını kaplamış ve hükmü altına almıştır." Yani baştan sona, sondan başa, içten dışa, dıştan içe her şeyi kuşatmıştır.

Arş, "*yükseklik, yüksek yer, tavan, çardak. hükümdarın tahtı., saltanat,*" manalarına geliyor.

Fahreddin-i Râzi'nin ifadesine göre, ilâhî emirlerin ilk muhatapları olan meleklerin bulunduğu âlem. Tabiri caizse, bütün varlık âleminin idaresiyle, tanzimiyle ilgili hükümlerin meleklerle tebliğ edildiği ulvî makam.

Mahiyetinin bilinemeyeceği konusunda bütün İslâm alimleri ittifak hâlinde. Maddî ve cismanî ne kadar âlem varsa hepsi **Kürsî'nin** içinde kalıyor; **Arş ise Kürsî'nin üstünde.**

Maddî âlemler **Kürsî'nin** içinde kalınca, Arş'ın Kürsî'yi kaplaması, içine alması, onun üstünde bulunması, elbette cismen değildir. Bu nasıl bir üstünlük, nasıl bir kaplayıştır; bizim bunu anlamamız mümkün değildir.

Resulullah Efendimiz (asm.) yedi kat semanın, Kürsî'nin içinde, bir kalkanın içine atılmış yedi para gibi kaldığını ifade buyurmakla, Kürsî'yi ve Arş'ı anlamamızın mümkün olmadığını bize ders veriyorlar.

Bediüzzaman Hazretleri,

“Kalb de bir arştır, fakat ben de Arş gibiyim diyemez.”(1)

buyurarak, hem insana haddini bilme dersi veriyor, hem de arşla ilgili bazı sırların yine insan kalbinde aranması gerektiğine işaret ediyor. Elbette ki bu sırlar Arşın mahiyetiyle değil, varlığıyla ilgili olabilir. Zira arşın mahiyetinin bilinmezliği de kalbden okunmakta. Kalbinin ve ruhunun mahiyetini bilemeyen insan, arşı kavrama dâvâsına nasıl kalkışabilir!?

Kalbimiz arşa gösterge. Ruhumuz ruhlar âleminde bir temsilci. Bedenimiz, Kürsî'nin içindeki maddî âlemlerden süzölmüş bir hülâsa.

Ruhun bir sıfatı olan hayat, beden her noktasında mevcut. Demek ki ruh, bu sıfatıyla bedeni kaplamış, kuşatmış, ihata etmiş.

Bir diğer sıfatı ilim. Ruh, saçtan da haberdar, ayak parmağından da. Akciğerin de vazifesini biliyor, akyuvarların da... Demek ki ruh, ilim sıfatıyla da bedeni kuşatmış. Madem ki ruh bedeni böylece kuşatmış durumda, öyleyse ruh ve kalb bedenin fevkinde, onun üstündedir. Fakat, ruhun bu kaplayışı, paltomuzun bedenimizi kaplamasına benzemediği gibi, onun bedenden üstünlüğü de başın gövdeden üstünlüğü gibi değildir.

Kürsî'nin cismanî âlemi içine alması belki hava unsurunun bedenimizi kaplamasına benzetilebilir. Ama arşın Kürsî'yi kaplaması ve onun üstünde olması maddî hiçbir misâle ifade edilemez. Onun cüz'î bir misâli ruhun bedeni kaplamasıdır ve bu kaplayış gibi, o kaplayış da insan idrakinin çok ötesindedir ve beşer ifadesinden çok yücedir.

“İsm-i âzama mazhar olan Arş-ı Azama uruc yolu, yetmiş bin perdeden geçer.”

“Cennetin sekiz tabakası birbirinden üstün oldukları halde umumunun damı Arş-ı Azamdır.”(2)

“Arş; Zâhir, Bâtın, Evvel, Âhir isimlerinin halita ve karışığıdır.”(3)

Arş bütün mahlûkattan evveldir. Bütün âlemler, sistemler onun altında cereyan

ederler, parlar sönerler, doğar ölürlür. O ise onlardan evvel var olduğu gibi onlardan sonra da varlığını devam ettirir. Arşın varlığı şu görünen alemin varlığından daha zahirdir, zira bu alemde olan bütün faaliyetler oradan idare edilmektedir. Bu, ruhun varlığı bedenden daha zahirdir dememiz gibidir. Yine arşın mahiyeti bilinmez, bu da onun Batın ismine mazhariyetidir. Bunun da en güzel misali, ruhun mahiyetinin bilinmeyişidir.

İslâm âlimleri, **Arş ve Kürsî** isimlerinin mecaz ve teşbih yönü olduğunu ifade etmekle birlikte, bu âlemlerin mevcut olduklarına da bilhassa dikkat çekerler. Yâni, tavan mânâsına gelen Arşı, kâinatın maddî bir tavanı gibi düşünmek; taht mânâsına gelen Kürsî'yi de bir padişahın saltanatını icra ettiği maddî tahtı, yahut bir âlimin ilmini neşrettiği kürsügibi anlamak gibi, bunları sadece mecaz bilmek de doğru olmaz. Bu hususta şu güzel misali de vererek bizi ikaz ederler. Nasıl Kâbe'ye beytullah yâni Allah'ın evi denilmesi mecazdır, ama Kâbe'nin varlığı da bir hakikattir. **Arş ve Kürsî**'yi de böyle değerlendirmek ve mahiyetlerini de anlaşılmasız olarak bilmek gerekir.

Dipnotlar:

- (1) bk. [Lem'alar, On Yedinci Lem'a.](#)
- (2) bk. [Sözler, Yirmi Sekizinci Söz.](#)
- (3) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Hubab.](#)